

Анатолій Салій

САЛІЙ Анатолій Володимирович – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук, українознавства та української мови Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія» (м. Полтава). Сфера наукових інтересів – історія філософії, філософія релігії, релігієзнавство.

**МЕТАФІЗИКА ВІРИ: АНАЛІЗ ПОГЛЯДІВ
Л.ШЕСТОВА ТА В.РОЗАНОВА**

У статті використовуючи компаративний метод дослідження, проводиться аналіз поглядів на проблему віри російських мислителів Л.Шестова та В.Розанова. Основна увага при цьому акцентується на схожих позиціях філософів щодо релігійної віри та поглядів на Бога.

Ключові слова: *релігійна віра, християнство, християнський Бог, страждання.*

Релігійна віра відноситься до того моменту людського існування, який певним, особливим чином визначає положення людини у світі. Вона зазвичай утверджує неосяжність реальності, але, крім того – стверджує дещо неосяжне як реальне. Тому віра визначає цінності, образи бажаного, відповідний горизонт, у якому розгортається пізнання. Цей специфічний горизонт віри оформлює не тільки полігон бажаних істин, але і певний образ Іншого, переживання Якого, повсякчас супроводжує Його інтимне сприйняття.

У російській філософії кінця XIX – початку XX століть, особливо у порівнянні із західною філософією, досить не чітко проводиться розмежування між вірою релігійною та не

Панорама історико-філософської думки

релігійною. До не релігійної віри, з деякими застереженнями, відносять віру буденну, в «російську ідею», наприклад, віру в Царя, в народ тощо. Але загалом для російської філософської думки, як і для всього російського життя, кордони між релігійною вірою і вірою взагалі відносні та розмиті, а будь-яка не релігійна віра у кінцевому результаті зведеться до її релігійних джерел. У російській філософії навіть атеїзм, за характеристикою Ф.Достоевського, має виключний статус, тому в Росії сама відсутність віри в Бога – це особлива релігійна віра. Але визначаючи роль релігійної філософії в російському філософському процесі початку ХХ століття, на нашу думку, необхідно уникати крайнощів, адже у зазначений період вона не була найбільш впливовою суспільною течією, але, одночасно, не була і другорядною.

Знайомлячи з В.Розановим та Л.Шестовим західного читача, С.Франк писав, що складається таке враження неначе вони мислять не розумом, а якимось іншим, більш первинним та стихійним органом, якимось нутром своєї душі. Іноді вони бувають розумово безсилі та слабкі; уся сила їх та значимість полягає у напруженості почуттів та оригінальності інтуїції, їх спільного ставлення до життя, яке їм часто тяжко виразити звичайними та раціональними поняттями. Людей цього типу складно назвати «мислителями» у точному значенні цього слова; вони скоріше духовні борці, проповідники чи «пророки» [2, с. 19].

В.Розанова (1856–1919) з Л.Шестовим (1866–1938) познайомив на одному з творчих вечорів Д.Мережковський у 1902 році. Ми не можемо говорити про те, що це знайомство мало якесь плідне продовження, занадто різними були світоглядні системи координат у цих мислителів. Але серйозність та взаємна повага не можуть викликати ніяких сумнівів. Та навіть більше того, в «адогматичній» філософії Л.Шестова досить часто намагались знайти велику кількість спільних рис із парадоксальною філософією Розанова, так само як в манері викладу матеріалу та формулюванні власних думок. На цей момент указує А.Синявський, який прямо пише про те, що «для пояснення характеру розанівської задумливості можна відверто по-

силатись на близького йому по духу та по типу Лева Шестова» [9, с. 445]. Князь Д.П. Святополк-Мирський, говорить про те, що хоча В.Розанов та Л.Шестов не відігравали в літературному житті якихось визначних ролей, вони займають своє видне місце в історії російської літератури не тільки завдяки значенню їх релігійних ідей, але і як першокласні, надзвичайно оригінальні *письменники* [8, с. 348]. Літератор М.М. Пришвін у своєму щоденнику за 3 лютого 1909 р. робить замітку: «Читал статью Шестова (Русская мысль. ч.1) о Толстом: приложение розановских идей...» [3, с.103], маючи на увазі публікацію Шестова «Разрушающий и создающий миры (По поводу 80-летнего юбилея Толстого)». Публіцист О.Ремізов, звертаючи увагу на досить специфічну, характерно російську, парність літераторів, коли при згадці одного імені на думку відразу приходиться інше, ставить Шестова у пару саме до Розанова [4, с. 56].

Л.Шестов розглядав особистість В.Розанова, перш за все, як борця, визначаючи його орієнтири так: хто не з ним, той проти нього, але хто не проти нього, той з ним. Головний ворог філософа, на думку Л.Шестова, – християнство, на яке він нападає безапеляційно та безкомпромісно. Розанов вважає, що християнство живе зовсім не за тими тезами, які вголос промовляє, а насправді живе тими канонами, якими не говорить ніколи [6, с. 51]. Але розанівські антихристиянські випадки ґрунтувались на вірі в те, що Бог його любить і він (Розанов – **авт.**) Його любить, можливо навіть, більше за все на світі. У світлі цього, ми можемо думати, що Розанов не помилявся, коли застосовував щодо себе слова старого Федора Карамазова: «Хоть я и поросенок, но Бог меня любит» [1, с. 138–139]. І це попри те, що у своїх працях Розанов неодноразово відрікався від Бога, говорив і писав таке, за що критикувався літературними колами свого часу, але саме за такі слова і за такі відречення, щирі на межі відвертості, Бог, якому відкрита уся безодня і таїна людських душ, любить його.

Панорама історико-філософської думки

Можливо ця віра впливає з жалю до Бога, якого вбиває християнство. Тому Шестов уважав, що для Розанова, бути християнином означає – відмовитись від Бога [10, с. 197–198]. Але від Бога християнського. Саме тому, коли В.Розанов відчув, що християнський Бог слабкий перед лицем Необхідності, він зрозумів, що християнином, як всі, бути не може. Про це свідчать його слова: «Бог в домовині – яка це жахлива таємниця. Бог споглядає людину зі своєї домовини. Очі віруючих християн виблискують нескінченною радістю, і в цих поглядах є щось небесне, останнє, світле, щось таке, що вам майже заважає дихати. Але насправді це всього лише домовина» [8, с. 384]. І тому, якщо в світі дійсно не існує Того, про кого сказано: «Я Бог Авраама, Бог Ісаака і Бог Якова. Бог не є Богом мертвих, але живих», то Біблія є одна лише величезна вигадка, а християнство не абсолютна релігія, а гидке навіювання, від якого чим швидше прокинешся, тим краще. Істинне християнство, у Розанова, повинно бути «вистражданим».

Але Розанов часто досить категоричний у висловах. Він говорить, що Сонце запалало до появи християнства і не потухне, якщо християнство закінчиться. Це – обмеження християнства, проти котрого ні «обідні», ні «панахиди» не допоможуть: їх багато відслужили, але людству це не допомогло [5, с. 796].

Бог у Розанова – це особлива і глибоко інтимна сфера внутрішніх переживань. Аналізуючи своє ставлення до Нього він визнає, що здатен відмовитись від дарів, від літератури, від майбуття власного «я», від слави, але від Бога він ніколи не відмовиться. Адже Бог – це його життя. Розанов сам ставить собі питання: «Що ж таке Він для мене?», але з відповіддю не бариться. «Мій вічний смуток та моя радість. Особлива, яка ні до чого не зобов'язує». Бог у Розанова – особливий, бо Він тільки *його* Бог і більше нічий. Якщо ж Він ще «чий-небудь» – то такого Бога мислитель не знає і ним не цікавиться [2, с. 412–413].

20 січня 1930 р. на спеціальному вечорі в Парижі, який був організований редакцією збірника «Числа» і присвячений пам'яті В.Розанова, Л.Шестов у своїй доповіді зазначив: «Можливо, віра в релігії починається з чудесного, але ж сам Христос застерігав проти чудес, викривав тих юдеїв, які вимагали від Нього чудесного. Віра, яка починається з таких зовнішніх речей, є суто формальною вірою і її місце повинна зайняти віра істинна. Якщо цього не буде, то людям доведеться висувати вимоги вірити у такі речі, в які вони, на існуючій сходинці освіченості, вірити не зможуть. Така віра є вірою, яка має своїм змістом конечне і випадкове, тобто така віра не істинна, бо віра істинна не буде мати випадкового змісту» [10, с. 198]. І ці його слова, на скільки це можливо, віддзеркалюють віру Розанівську. Адже філософ любив Бога. Він шукав Бога, але того гірчичного зернятка віри, за яке людям було обіцяно божественне, у собі не знаходив і правдиво про це говорив. Л.Шестову імпонувала така розанівська відвертість. І він убачав у цьому велику практичну користь. Адже правдива розповідь про померлого Бога людям може дати значно більше, ніж не щира сповідь тих істин, які душам сказати нічого не здатні.

Література

1. *Достоевский Ф.М.* Братья Карамазовы: [роман] / Федор Михайлович Достоевский. – М.: АСТ МОСКВА: Транзит-книга, 2006. – 781 с.
2. *Морева Л.М.* Лев Шестов / Любовь Михайловна Морева. – Л.: изд-во Ленинградского университета, 1991. – 88 с.
3. *Пришвин М.М.* О В.В. Розанове (Из «Дневника») / М.М.Пришвин // В.В.Розанов: pro et contra. Кн. 2. [Сост. В.А.Фатеева). – СПб.: РХГИ, 1995. – С. 102–131.
4. *Ремизов А.М.* Кукха. Розановы письма / Алексей Михайлович Ремизов. – Берлин: изд-во З.И.Гржебина, 1923. – 276 с.
5. *Розанов В.* Апокалипсис наших дней / В.В.Розанов // В.Розанов *Метафизика христианства.* – М.: АСТ, 2000. – С. 783–847.

Панорама історико-філософської думки

6. *Розанов В.* Опавшие листья // Розанов В. Метафизика христианства / Василий Васильевич Розанов. – М.: АСТ, 2000. – С. 383–758.
7. *Розанов В.* Метафизика христианства / Василий Васильевич Розанов. – М.: АСТ, 2000. – 864 с.
8. *Святополк-Мирский Д.П.* В.В.Розанов / Д.П. Святополк-Мирский // В.В.Розанов: pro et contra. Кн. 2. [Сост. В.А.Фатеева]. – СПб.: РХГИ, 1995. – С. 380–387.
9. *Синявский А.* С носовым платком в Царствие Небесное / А.Синявский // В.В.Розанов: pro et contra. Кн. 2. [Сост. В.А.Фатеева]. – СПб.: РХГИ, 1995. – С. 443–462.
10. *Шестов Л.* В.В.Розанов / Л. Шестов // Путь. – 1930. – № 22. – С. 197–203.

Салий А.В. Метафизика веры: анализ взглядов Л.Шестова и В.Розанова

В статье, используя компаративный метод исследования, проводится анализ взглядов русских мыслителей Л.Шестова и В.Розанова на проблему веры. Основное внимание при этом акцентируется на схожих позициях философов относительно религиозной веры и их взглядов на Бога.

Ключевые слова: религиозная вера, христианство, христианский Бог страдание.

Salij A.V. Faith metaphysics: analysis of Shestov L. and Rozanov V. views.

The author has analyzed Russian thinkers Shestov L. and Rozanov V. views regarding to the problem of faith by using research comparative method. Much attention is paid to philosophers attitude which are mainly similar concerning religious faith and God.

Key-words: religious faith, Christianity, Christian God, a gibbering.

Надійшла до редакції 7.04.2011 р.